

БЭРНГАРД К'ЯРЫ

Сыгнальны падручнік

Новікаў, Сяргей. *Беларусь у кантэксце германскай гістарыяграфіі гісторыі Другой сусветнай вайны*. — Мінск: Мінскі дзяржаўны лінгвістычны ўніверсітэт, 2004. — 222 с.

У Менскім дзяржаўным лінгвістычным універсітэце (МДЛУ) з адносна нядаўняга часу для выкладання студэнтам выкарыстоўваецца новае даследаванне, прысьвечанае Другой усясьветнай вайне. Ягоны аўтар, Сяргей Новікаў, — кіраўнік катэдры гісторыі і беларусазнаўства МДЛУ. Гэты праект падтрымала Фундацыя Герды Гэнкель (Дусэльдорф), якая і фінансавала некалькі даследніцкіх паездак аўтара ў Цэнтар даследаванняў ваеннай гісторыі ў Патсдам.

Напісанае па-беларуску даследаванне перадае дыфэрэнцыяваную карціну вайны, якая моцна адрозніваецца ад гераічных інтэрпрэтацыяў савецкага часу, што яшчэ сустракаюцца і ў незалежнай Беларусі. Новікаў адзін з першых сярод беларускіх гісторыкаў сыстэматычна выкарыстоўваў нямецкамоўныя даследаванні на тэму Другой усясьветнай вайны. Той факт, што заходняя літаратура складае нават аснову гэтай кнігі, таксама для Беларусі варты ўвагі, разам з некаторымі асаблівасцямі аўтарскага выкладання. Новікаў апісвае ваенную акупацыю Беларусі сіламі нямецкага вэрмахту, нямецкую акупацыйную палітыку, галодную сьмерць соцень тысяч савецкіх ваеннапалонных, а таксама тэрор і эканамічную эксплуатацыю ў акупаваных рэгіёнах. Апроч гэтых аспектаў, якія абмяркоўваюцца ў Беларусі часта, праца зьмяшчае і іншыя, якія зьяўляюцца ўласным унёскам аўтара. Новікаў паказвае савецкі партызанскі рух, які паводле савецкай інтэрпрэтацыі зьяўляўся «народнай вайной», што знаходзілася па-за ўсялякаю крытыкаю, як частку шматслойных канфліктаў пад прыкрыццём

Бэрнгард К'яры — нямецкі гісторык, супрацоўнік Цэнтру ваенна-гістарычных даследаванняў у Патсдаме. Аўтар кнігі «Штодзённасьць за лініяй фронту: Акупацыя, калябарацыя і супраціў у Беларусі (1941—1944 гг.)», якая выйшла ў Нямецчыне ў 1998 г., а ў 2005 і 2008 гг. была двойчы перавыдадзена па-беларуску.

нямецкага панаваньня. Ён зьвяртаецца да канфліктаў паміж польскім і савецкім падпольем за кантроль над усходнімі землямі Польшчы, якія ў 1939 г. у выніку пакту Молатава — Рыбэнтропа адышлі да СССР. Пры гэтым ён разглядае і такія праблематычныя аспекты, як нястачу кіраўнічых здольнасьцяў у партызанскіх брыгадах, недысцыплінаванасьць і савецкія напады на цывільнае насельніцтва. Ізаляваньне, пазбаўленьне правоў і забойства беларускіх габрэяў адлюстроўваецца ня толькі ў межах савецкага дыскурсу аб ахвярах, але і як самастойная і сыстэматычная мэта нямецкай акупацыйнай палітыкі.

«Простых людзей» — у 1941 г. пераважна беларусаў, палякаў, габрэяў і расейцаў — Новікаў паказвае ў безнадзейных сытуацыях вайны і чужога панаваньня пры спробе знайсці «сфэры выжываньня». Гэта супярэчыць савецкай практыцы тлумачэньня любой формы супрацы зь нямецкімі акупацыйнымі ўладамі як злачыннай калябарацыі. Дыфэрэнцыяваная карціна, створаная Новікавым, у супрацьвагу гэтаму ахоплівае сфэры ад супрацы ў побыце, якая праз выдзяленьне жылля і харчоў забясьпечвала мясцовым сем'ям выжываньне, да паступовага падтрыманьня нямецкай акупацыйнай палітыкі і ўдзелу мясцовых жыхароў у злачынствах немцаў. Асобны разьдзел кнігі апісвае спосабы падыходу савецкай або беларускай і нямецкай гістарычнай навукі да тэмы Другой усясьветнай вайны, параўноўвае іх і такім чынам выяўляе наяўныя адрозьненні.

З прычыны моўнага бар'еру толькі нешматлікія спэцыялісты ў Нямецчыне змогуць прыняць гэтае дасьледаваньне да ўвагі. Яно застаецца ў шэрагу момантаў — напрыклад, што датычыць аналізу нямецкага апарату ўлады ў Нямецкім Райху і ўласна Генэральнай акрузе Беларусь — вельмі агульным, часам цьмяным і ўрыўкавым. Структура працы не заўсёды бездакорная, можна таксама дыскутаваць адносна праведзенага падзелу паміж «савецкай», «беларуска-савецкай», а таксама «актуальнай мясцовай гістарыяграфіяй». Тут замест стварэньня навуковых лягераў хутчэй прыдалася б прэзэнтацыя пазіцыяў на падставе крытэраў зместу.

Гэтыя абмежаваньні не зьмяншаюць, аднак, вялікага значэньня кнігі для чытачоў у Беларусі, у прыватнасьці для студэнтаў, якія вывучаюць гісторыю. Праца Новікава выйшла ва ўмовах аўтарытарнай прэзыдэнцкай сыстэмы, якая на савецкі ўзор апякуецца гуманітарнымі навукамі ды імкнецца грубымі сродкамі стварыць у краіне некрытычны і гераічны вобраз «Вялікай Айчыннай вайны» як дзяржаўнай дактрыны. Упершыню ў Беларусі ёсьць падручнік, які патрабуе плюралістычнага апісаньня ваенных падзеяў, не хаваючы пры гэтым катастрафічнага ўздзеяньня нацыянал-сацыялісцкай зьнішчальнай вайны на Беларусь і не маскуючы гэта адноўленаю пэрспэктываю новых нацыяналізмаў. Апроч значэньня працы для акадэмічнай адукацыі, цэнтральнае дасягненьне гэтай публікацыі палягае ў тым сыгнале, які яна падае. Дасьледаваньне Новікава можа паспрыяць таму, што беларуская гістарычная навука ўмацуецца ў міжнародным дыялёгу і падасьць тым самым важны і смелы імпульс для ўмацаваньня грамадзянскай супольнасьці ў Беларусі.

Пераклала зь нямецкай мовы Алена Таланіла наводле:
<http://www.sehepunkte.historicum.net/2005/04/8303.html>.